

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Δοκίμια τῆς Θεωρίας.

§. 320.

Μεταρρυθμιστῆς τῆς Φιλοσοφίας ἐπαρρησιάσθη Φραγκίσκος Βάκων Λόρδ ἐκ Βερουλάμου, ἀνὴρ μὲ προτηρήματα μεγάλα, μὲ καθαρὸν καὶ διαπερατικὸν πνεῦμα, μὲ παιδείαν μεγάλην, μὲ γνῶσιν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ὄχι μὲ πάντη ἀκηλίδωτον χαρακτῆρα. Ἐγεν. τὸ 1561. Εἰς τὴν νεότητά του ἐμελέτησε τὴν Ἀριστοτελικοσχολαστικὴν φιλοσοφίαν καὶ τοὺς Κλασικούς· διὰ τῶν δευτέρων, καὶ διὰ τῆς εἰς τὸν κοινωτικὸν βίου ἀφιερώσεως ἐνεργείας του ἐδιδάχθη τὰ ἐλαττώματα τῆς πρώτης ὡς πρὸς τὴν βασιμότητα καὶ χρησιμότητά της. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ὠρίμην ἡλικίαν του ἐσχάσθη ἀναγκαίαν τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας ἐπεξεργάσθη τινὰ μέρη, ἤγουν τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τὸ Ὀργανον, ἢ καθολικὴν Μεθοδολογίαν· ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἐνηργήσε περισσότερὰ παρὰ εἰάν ἤθελεν ἐκθέσειν ἰδιόν του σύστημα. Ἐδιάλεξε ὁρόμον τοῦ συνηθούς ἀντίθετον, ὄχι ἐξ ἰδεῶν διὰ συλλογισμῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας δι' ἐπαγωγῆς ἠθέλησε νὰ κτίσῃ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Ἐὰν καὶ ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι παντάπασιν ἐλευθέρα ἀπὸ μονομερείαν, ἀλλ' ἡ μάχη τῆς τῶν σχολείων φιλοσοφίας, ἢ ἐκ τῆς Φυσικῆς εἰς τὴν Μεταφυσικὴν μετάθεσις τῶν ἐσχάτων αἰτίων· ταῦτα λέγω εἶναι ἔργα τοῦ Ὀργάνου του, ἔπου πα-

ρίσθησε νέα μέθοδος τοῦ νὰ πλατύνωμεν τὰς γνώσεις δι' ἐπαγωγῆς, καὶ τῆς τῶν ἐπιστημῶν Ἐγκυκλιπαιδείας τοῦ ταῦτα δὲ ἐγέννησαν μεγάλα ἀποτελέσματα καὶ τότε, καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1626.

§. 321. Τοῦ Βάκωνος ἡ φιλοσοφία ἐνήργησε μεγάλα εἰς τὴν Ἀγγλίαν μαλιστα· ὁ φίλος τοῦ Θωμᾶς Ὠββέσιος ἐμύθηκεν ὅλος εἰς τὰς θεωρίας του, καὶ τὰς ἠκολούθησε μὲν μεγαλητέραν ἀκρίβειαν καὶ τάξιν. Ἐγεννήθη εἰς Μάλμεσβούργιον τὸ 1588· καὶ διὰ μὲν τῆς μελέτης τῶν Κλασσικῶν συνέλαβεν ἀποσροφὴν εἰς τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν, διὰ δὲ τῶν περιηγήσεών του, καὶ τῆς φιλίας του μὲ τὸν Βάκωνα, Γασσένδον, καὶ Γαλιλαῖον ἐγενεῖν ἐλεύθερος θεωρητῆς τῆς ἀληθείας. Εἰς τὸν πόλεμον τῶν δημοκρατικῶν καὶ βασιλικῶν ἔλαβε δραστήριον μετοχὴν μὲ τὰ συγγρόμματα του, παριστάνων τὴν μοναρχίαν ὡς τὴν μόνην βᾶσιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξέδωκε πολλὰ Φιλοσοφικὰ καὶ Μαθηματικὰ συγγράμματα, εἰς τὰ ὅποια ἐπροξένησε σκάνδαλον διὰ τῆς παραδοξολίας του, καὶ ἐκατηγορήθη ὡς ἄθεος, ἀπέθανε τὸ 1679.

§. 322. Εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ἔβαλε νόμον ὁ Ὠββέσιος τὴν ἐλευθερίαν καὶ βασιμότητα, ἐπροσπάθησε νὰ κρατηθῆ εἰς τὸ καταληπτὸν ἐξορίζων πᾶν ὑποθετικόν, καὶ πᾶσαν κεκρῦμμένην ποιότητα. Φιλοσοφία εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ δι' ἑρῶν συλλογισμῶν ἐκ παρατηρήσεως προσγινομένη γνώσις τῶν αἰτιατῶν καὶ αἰτίων· ταύτης ἀντικείμενον εἶναι τὰ σῶματα, καὶ μάλιστα τὰ σύνθετα, Ἄνθρωπος, Πόλις. Πᾶσα γνώσις ἄρχεται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις· φαντασίαι δὲ γεννώμεναι ὅπῃ τὴν γλῶσσαν ἀποτελεῶσι τὸν νοῦν. Τὸ διανοεῖσθαι εἶναι ἀριθμεῖν. Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος ἐπισηρίζονται

εἰς τὰς συνδέσεις τῶν λέξεων, ἢ τοὺς ὀρισμοὺς. Μόνον τὸ ὠρισμένον γινώσκειται· εἰκασία δὲ ἢ φαντασία τοῦ ἀπείρου δὲν ὑπάρχει· ἢ λέξις ἀπείρου δὲν χρησιμεύει εἰς γνῶσιν, ἀλλ' εἰς τιμὴν οὗτος, τοῦ ὁποίου ἢ γνῶσις ζηρεῖται εἰς τὴν πίσιν· ἢ θρησκεία δὲν εἶναι ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ τῆς Νομοθεσίας· εἰς τὴν φιλοσοφίαν λοιπὸν ἄλλο δὲν ἔμενεν εἰμὴ ἢ περὶ τῶν σωμάτων διδασκαλία, καὶ ἢ ψυχολογία καὶ ἢ πολιτικὴ· ὅλη ἢ φιλοσοφία τοῦ περιλαμβάνει τὸ ἐξωτερικόν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου προσβύουσα ὅτι διὰ κινήσεως τῶν σωμάτων γεννῶνται αἱ ἀντιλήψεις· ἢ ψυχολογία τοῦ ἔλαβε τὸν τρόπον τῆς μεταφυσικῆς, ἣτις περιέχει πολλὰ ὀρθὰ καὶ πολλὰ σραβὰ ἀναμειγμένα, καὶ γενικῶς δὲν ἐσχῶρεῖ εἰς ἰκανὸν βάθος. Ἡ Πρακτικὴ τοῦ φιλοσοφία ἔκαμε κρότον περισσότερον παρὰ ἢ θεωρητικὴ.

§. 323. Ῥηυόρδος Καρτέσιος, γεννηθεὶς εἰς Ἀΐαν 1596, ἐδοκίμασε κατ' ἄλλον τρόπον μεταρρύθμισιν, ἣτις διήγειρε θορούδους, εὔρηκε πολλὴν εὐαρέσῃσιν, συνήνητησε καὶ πολλὴν ἀντίστασιν· διότι οὗτος παρέστησε σύστημα, εὐὸ ὁποίου ἐξύπνυζε τὴν αὐτόθεν γνωσμένην ὑφ' ἐκάστου ἔρευναν. ἦτο ἤδη ἐπίσημος εἰς Φλέχαν διὰ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ καὶ τῆς φιλομαθείας τοῦ. Ἀφ' οὗ ἐπροσπάθησε νὰ ἀναπαύσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἐκ τῶν βιβλίων, ἐξετραχηλίσθη ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ, ὑπὸ τῆς ἀσκόπου ἀναγνώσεώς τοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν ξένων σοχασμῶν εἰς τρομερὰν ἀβεβαιότητα· τὰ ταξείδιά τοῦ ἐμεγάλυναν τὸ κακὸν ἀντὶ νὰ τὸ θεραπεύσῃ. Συνέλαβε λοιπὸν ὁ τολμηρὸς νους τοῦ τὸν σκοπὸν νὰ οἰκοδομήσῃ παντάπασιν νέαν φιλοσοφίαν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ χωρὶς τινοῦ ξένης βοηθείας. Ἐπῆγε τέλος εἰς Ὀλ-

λανδίαν, ὅπου ἤλπιζε νὰ εὖρη ἡσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ ἐκεῖ ἐξεπύνησε τὰ περισσότερα συγγράμματά του (ἀπὸ 1629 — 1649). Διήγειρεν. εὐθύς ταραχὴν, περιπλέχθη εἰς ἔριδας, καὶ μάλιστα μετὰ τοὺς Θεολόγους, ἔγραψαν πρὸς ἀλλήλους ἱκανὰ, καὶ τελευταῖον ἐπροσκαλέσθη εἰς Σβεκίαν ἀπὸ τῆν βασίλισσαν Χριστίαν, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1650.

§. 324. Ὁ Καρτέσιος ἦτο ὄχι μόνον Φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ μέγας Μαθηματικὸς, καὶ Ἀστρονόμος καὶ Φυσιολόγος. Ἡ εἰς τὴν φιλοσοφίαν φήμη του κρέμεται περισσότερο ἀπὸ τὰς ἄλλας τοῦ ἐπισήμας· ἦτο μὲν ἀξιέπαινος ὁ σκοπὸς τοῦ νὰ ζερεώσῃ τὴν Φιλοσοφίαν ὡς ἐναργῆ καὶ εὐκρινῆ ἐπιστήμην· ἀλλὰ τοῦ ἔλειπαν αἱ προπαιδευτικαὶ θεωρίαι καὶ αἱ μέθοδοι, καὶ ἐχώρησεν ὀρμητικώτερα εἰς τὸ ἔργον παρὰ νὰ δυνηθῇ νὰ μεταφέρῃ τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆν ἀμφιβολίαν, τὴν ὁποῖαν ἔβλεπε συνημμένην μὲ πᾶν εἶδος φιλοσοφίας, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κατάστασιν· αἱ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι ἀπρόσδιόριστοι· καὶ τὸ σύστημα τῶν συνειπειῶν, τὸ ὁποῖον συναγεί ἐξ ἐκείνων διὰ λογικῆς μεθόδου, εἶναι ἀπατηλὸν διὰ τοῦ φάσματος τῆς ἐναργείας. Ἀρχεται ἀπὸ τὴν συνείδησιν καὶ ἀπὸ τὴν νόησιν· καὶ ἐκ τούτων συμπεραίνει τὴν ὑπαρξίν τῆς νοούσης οὐσίας (Νοῦ· ἄρα εἰμι), ἣτις διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἐνυλα ὅλα, καὶ ἀπ' αὐτῶν εἶναι ἀνεξάρτητος, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία κεῖται εἰς τὴν νόησιν, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο γνωριμότερα παρὰ ἢ τοῦ σώματος. Ἐνάργεια καὶ εὐκρίνεια εἶναι κατ' αὐτὸν τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἀληθείας κριτήριον. Ἡ ψυχὴ δὲν νθεῖ ὅλα ἐπίσης εὐκρινῶς· εἰς πολλὰ εἶναι ἀδέβαιος, καὶ διὰ τοῦτο ἀτελής καὶ πεπερασμένη οὐσία· εὕρισκει ὅμως εἰς ἑαυτὴν τὴν ἔμφυτον ιδέαν ἀπολύτου καὶ τελείας οὐσίας ἢ πνεύματος, τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτον κατηγορούμενον εἶναι

ἡ ὑπαρξίς. Διὰ δὲ τῆς γνώσεως τῆς ὑπάρξεως τῆς τελειοτάτης οὐσίας βαβαιόυεται ἀπολύτως ἡ ἐνάργεια καὶ ἡ ἀλήθεια πάσης γνώσεως.

§. 325. Θεός, τὸ ἀπειρὸν ὄν, εἶναι δημιουργὸς τοῦ Παντός, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπειρον· αἱ ἐνυλοὶ καὶ αἱ νοητικαὶ οὐσίαι, ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται, εἶναι ἀτελεῖς καὶ πεπερασμένοι· ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως καὶ διαρκείας τῶν εἶναι ὁ Θεός (Σύστημα τῆς τοῦ Θεοῦ παρασάσεως, τὸ ὁποῖον ἐφεξῆς μετέβαλαν εἰς τὸ ἐξ ἀφορμῆς αἰτίων ὁ Δελαφόργιος καὶ ὁ Μαλεσβράγγιος). Σώματα καὶ πνεύματα εἶναι ἀλλήλων οὐσιωδῶς ἀντίθετα· ἡ ἔκτασις εἶναι οὐσία τῶν σωμάτων. Καὶ ἐπειδὴ δὲν διέκρινεν ὕλην καὶ τόπον, εὐκολον τοῦ ἦτο διὰ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ταύτης νόμων, τοὺς ὁποίους παρήγευ ἀμέσως ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τῶν δυνῶν του, νὰ κατασκευάσῃ τὸ φυσικὸν τοῦ κόσμου οἰκοδόμημα. Ἡ ψυχὴ, τῆς ὁποίας οὐσία εἶναι ἡ νόησις, εἶναι ἀπλή καὶ αὔλος, καὶ ἔχει τὴν καθέδραν της εἰς τὸν προμήκη μυελόν· ἐκ τῆς αὔλιας της συνάγεται ἡ ἀθανασία της. Τὰ δὲ κτήνη ὑπέθετεν ἄψυχα, καὶ ζώσας μηχανάς. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἐλευθέρα, ἐπειδὴ ἐλευθέρως νοεῖ· εἰς δὲ τὴν ἐλευθερίαν της εὐρίσκεται τὸ δυνατὸν τῆς ἀπάτης. Διέκρινε τὰ πάθη ἀπὸ τὰς ταραχὰς τῆς ψυχῆς. Θέλησις, φαντασία καὶ νόησις ἐκπηγάζουν ἀπὸ ἰδέας ἐπικτήτους, πεποιημένας, καὶ ἐμφύτους· αἱ πρῶται γεννῶνται ἐκ τῶν ἀντικειμένων διὰ τῆς εἰς τὰ ὄργανα κινήσεως· ἡ ζωτικὴ θερμότης καὶ ἡ κίνησις δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἀπὸ τὰ ζωτικὰ πνεύματα· ἐξήγει δὲ τὴν μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνίαν διὰ τοῦ συστήματος τῆς τοῦ Θεοῦ παρασάσεως.

§. 326. Ὁ Καρτέσιος, μ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς Φιλοσοφίας του, λέγω τὴν σύγχυσιν τῆς νοήσεως καὶ γνώσεως, τὸ ἄσατον καὶ ἄλλειπές τῶν εἰς τὰς συνεπείας συνδέσεων, τὰς πολλὰς ἀντιφάσεις, τὰς ὁποίας ἤθελεν ἰδεῖν ὀφθαλμοφανῶς, εἰν ἡσχολεῖτο καὶ εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς φιλοσοφίας· ἀλλ' ὁμῶς συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐλευθέραν διάνοξιν διὰ τοῦ εἶδους καὶ τῆς ὕλης τοῦ συστήματός του, καὶ δ' αὖ τῶν θαμβωτικῶν καὶ τολμηρῶν ὑποθέσεων του. Ἡ νόγκασε τοὺς φιλοσοφούντας νὰ διακρίνωσι τὴν θεωρίαν τοῦ νοεῖν καὶ γνώσκειν καὶ τῆς τῶν δὺν τούτων διαφορᾶς, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ κριθῇ ὁ μεταξὺ τῶν ὑπερφυσικολόγων καὶ φυσικῶς συλλογιζομένων πόλεμος, καὶ ὁ μεταξὺ τοῦ Πυρρῶνισμού καὶ τῆς Θεωρίας. Ἐβαλε τὸ μεγαλήτερον πρίσκομα ἔμπροσθεν τῆς Σχολαστικῆς· ἐξωποίησε τὴν ἀγάπην τῆς Φιλοσοφίας, καὶ τοὺς ἔκαμε προσεκτικὸς νὰ μὴ ἀπατῶνται εἰς αὐτήν. Πολλοὶ ἔξοχοι ἄνδρες ἔγιναν μέτοχοι τῶν ἀγώνων του· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνεφύνησαν γνήσιαι καὶ ἀπαθεῖς πολέμοί του, οἷον Ὠβδέσιος, Γασσένδος, Ουέτιος κλ. οἳτινες ἐβασάνισαν τὰς κυριώτερας του θέσεις. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐμπαθεῖς, μόλις Θεολόγοι καὶ ὀπαδοὶ τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας, οἷον Γίσβερτος Βοήθιος, Μαρτίνος Σχώκκιος, Κυριανὸς Λέντουλος, οἳτινες τὸν ἐκατηγόρησαν ὡς ἄθεον καὶ πυρρῶνιστήν. Πολλοὶ ἐπαιδεύθησαν εἰς τὸ σχολεῖν του, ἢ ἐδέχθησαν τὴν φιλοσοφίαν του, ἥτις, μ' ὅλους τοὺς σκληροὺς διωγμοὺς καὶ τὰς ἀπογορεύσεις της (1645 εἰς Ἰταλίαν, καὶ 1656 εἰς Ὀλλανδίαν), ἐξηπλώθη εἰς τὰς κάτω Χώρας καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν (ὀλιγώτερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν), καὶ ἐνήργησε πολλὰς μεταβολὰς εἰς πολλὰ μέ-

ρη τῆς Φιλοσοφίας, λέγω Λογικὴν, Μεταφυσικὴν, Ἠθικὴν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Θεολογίαν.

§. 327. Ἀπὸ τοῦς φίλους τῆς Καρτεσιακῆς φιλοσοφίας ἄξιοι εἶναι νὰ ὀνομασθῶσι. Πέτρος Σουλβαῖνος Ῥέγιος (γεν. 1632. ἀπ. 1707.), Λουδοβίκος Δελαφόρκιος, Μαλεμβράγχιος, ὅς τις μετὰ Γεουλινέξου καὶ ἄλλων ἐμόρφωσε τὸ αἰτιολογικὸν σύστημα. Πολλοὶ ἑταῖροι τοῦ Πορτροϊαλίου, Ἄντ. Ἀρῦάλδος (ἀπ. 1694.), Βλάσιος Πασκάλις (ἀπ. 1662), Νικόλαος (ἀπ. 1695.), Ἀντώνιος Λεγράνδος, Ἰωάν. Κλαυθέργιος (ἀπ. 1665.), Ἀρνούλδος Γεουλινέξος (ἀπ. 1698.), τολμηρὸς πολεμιστῆς τῆς πίσεως εἰς μαγίαν καὶ γοητείαν· διὰ τὸ ὁποῖον ἀπεβάλη ἀπὸ τὸ ὄξικμάτου· Πέτρ. Ποῦρετος (ἀπ. 1719.) πρῶτον μὲν Καρτεσιακὸς, ἔπειτα μυσικολόγος, ἐπροσπάθησε νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν πίσιν τῆς ἀμέσου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πνευματῶν διὰ Καρτεσιακῶν ἀρχῶν. Πέτρος Βάϋλος, καὶ πολλοὶ Θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι ἐμεταχειρίσθησαν τὴν Καρτεσιακὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Θεολογίαν, τὴν ἐπροσάτευσαν, τὴν διέταξαν εἰς διδακτικὰ καὶ πολεμικὰ συγγράμματα, καθὼς ὁ Κοκκέϊος (ἀπ. 1669.) Βίττιθος (ἀπ. 1687.), Ἀδριανὸς Ἐρεβόρδος (ἀπ. 1659.) Ῥουάρδος Ἀνδάλας (ἀπ. 1727.).

§. 328. Νικόλαος Μαλεμβράγχιος (γεν. 1638.) ὀνέπτυξεν ἀρχετύπως καὶ μὲ ἐνάργειαν μεγάλην τὰς ἰδέας τοῦ Καρτεσίου, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία του ἔλαβε μυστηριώδη χαρακτῆρα· ἐξήγησεν εὐτυχῶς τὸ περὶ γνώσεως, τὰ περὶ ἀρχῆς τῶν ἀπατῶν, ὅσα· μάλιστα γεννῶνται ἐπὶ τῆς φαντασίας, καὶ τὴν τοῦ διανοεῖσθαι μέθοδον. Ἡ πα-

ράσεις τοῦ παθητικοῦ νοῦς, τῆς ἐνεργητικῆς ἐλευθερίας τῆς θελήσεως, τὰ περὶ ἐκτάσεως ὡς οὐσίας τῶν σωμάτων, καὶ νοήσεως ὡς οὐσίας τῆς ψυχῆς, τὰ περὶ Θεοῦ ὡς πραγματικῆς ἀρχῆς πάσης οὐσίας καὶ νοήσεως, τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸ νὰ ἀναιρέσῃ μετ' ἀγχινῶν τὰς ἐμφύτους ιδέας, καὶ εἰς τὸ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ὅλα τὰ βλέπομεν ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀπειρία τοῦ τόπου καὶ τῆς νοήσεως, ὁ νοητὸς κόσμος καὶ ὁ τόπος τῶν πνευμάτων· διὰ δὲ τούτων πλησιάζει εἰς τὸν Σπιννοζισμόν. Μὲ τὰς ιδέας ταύτας συνέχονται ἀκριδέστατα τὸ ἐξ ἀφορμῆς αἰτίων σύστημα καὶ ἡ ἐννοηματικὴ δόξα τοῦ Μαλεμβραγχίου Ἐδῶ φαίνονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπεριόριστου εἰς ἀποδείξεις πίσεως ὡς μόνας πηγὰς τῶν φιλοσοφικῶν γνώσεων. Ὁ Ἀββᾶς Φουχέτος ἀντέθεσεν εἰς τὸ σύστημά του τὸν Πυρρῶνισμόν. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μαλεμβραγχίος τὸ 1715. Μιχαήλ Ἄγγελος Φαρδέλλας (ἀπ. 1718.) ἀπέδειξεν εἰς τὴν Λογικὴν του, Βενετία, 1696, τὴν ἐννοηματικὴν δόξαν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαλεμβραγχίου, ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τοῦ σωματικοῦ κόσμου δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ἀλλὰ βεβαιῶνεται μόνον διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίσεως.

§. 329. Τὸν θεωρητικὸν δρόμον τῆς Καρτεσιακῆς σχολῆς ἠκολούθησεν ἀρχετύπως καὶ βαθέως ὁ Ἑβραῖος Βενέδικτος Σπινόζας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀμσελόδαμον τὸ 1632, καὶ ἐκ παιδᾶς ἐφανεύονε τὴν εἰς γνῶσιν τῆς ἀληθείας κλίσιν του. Ἡ εἰς τὴν τοῦ Γαλμουδίου διδασκαλίαν ἀμφιβολία του, ἡ καθαρῶς δρασκευτικὴ του αἰσθησις χωρὶς δεισιδαιμονίαν, τὸν ἔκαμαν ὑπόφυχρον εἰς τὰς τῶν ὁμοπίστων του τελετὰς, καὶ τοῦ ἐπροξένησαν διωγμούς. Κρυμμένος μεταξὺ Χριστιανῶν ἐδιδάχθη τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν

Λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν Μαθηματικὴν καὶ τὴν Φιλοσοφίαν,
 καὶ μάλιστα τὴν Καρτεσιακὴν, τῆς ὁποίας ἡ εὐκρίνεια τὸν
 ἐκυρίευσεν μὲν, δὲν ἀνέπαυσε δὲ τὴν βαθύνοιάν του. Ἔβαλε
 νόμον νὰ μὴ ἐκλάβῃ ἀληθειῶν, οὕτως δὲν ἐκαταλόμβανεν
 τὴν ἐνάργειαν δι' ἀποχρώτων λόγων. Ἐπροσπάθησε νὰ ἐκ-
 τελίσῃ σύστημα, τὸ ὁποῖον νὰ περιέχῃ μόνον ἀναγκαίας ἀ-
 ληθείας με ἀκριβῆ γεωμετρικὴν μέθοδον, καὶ νὰ μὴ δώσῃ
 οὐδὲ παραμικρὸν τόπον εἰς τὴν εὐπιστίαν. Μὲ ταύτην τὴν
 αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν σπουδὴν ἀνέβη εἰς τὸ ὑψηλότετον
 σημεῖον τῆς θεωρίας, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἐπίσημον ἐκεῖνο
 σύστημα, τοῦ ὁποίου τὰ πλείιστα ἦσαν προαποδεδομένα εἰς τὸ
 Καρτεσιακόν· μία μόνον οὐσία ὑπάρχει κατ' αὐτὸν, ἡ Θεό-
 τῆς, τὸ ἀπείρου ὄν μετὰ τὰ ἀπείρα ἰδιώματα τῆς ἐκτάσεως
 καὶ τῆς νοήσεως· καὶ πᾶν πεπερασμένον εἶναι μόνον φαινο-
 μένη οὐσία, τρόποι τῆς ἀπείρου ἐκτάσεως καὶ τῆς ἀπείρου
 νοήσεως. Ἡ οὐσία δὲν εἶναι ἐν τι μερικόν ὄν, ἀλλ' ὑπόκει-
 ται ὡς βᾶσις εἰς ὅλα τὰ μερικὰ. Δὲν ἔγενεν, ἀλλ' ὑπάρχει
 ἐξ ἑαυτῆς. Μόνον τὰ μερικὰ γεννῶνται, οἱ τρόποι τῶν
 ἀπείρων ἰδιοτήτων· καὶ ἐκ μὲν τῆς ἀπείρου ἐκτάσεως γέ-
 νονται οἱ τρόποι τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἡρεμίας· ἐκ δὲ τῆς
 ἀπείρου νοήσεως, οἱ τρόποι τοῦ νοῦς καὶ τῆς θελήσεως·
 καὶ βᾶσις ὅλων μὲν τῶν μερικῶν σωματικῶν ὄντων ὑπό-
 κείται ἡ ἀπείρος ἐκτασις· ὅλων δὲ τῶν πεπερασμένων νοή-
 σεων, ἡ ἀπόλυτος νοήσις· καὶ τὰ δύο συνέχονται ἀναγκ-
 ασίως, καὶ ἀνυφένονται ἐπ' ἀλλήλα χωρὶς νὰ γεννῶνται
 χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων· ὅλα τὰ πεπερασμένα, καὶ σώματα
 καὶ ψυχὰ εἶναι ἐν τῷ Θεῷ· ὁ Θεὸς εἶναι ἡ σαθερὰ καὶ ἀ-
 μεταβλήτος αὐτῶν αἰτία· ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν εἶναι τι ἀπὸ τὰ
 πεπερασμένα, μ' ὅλον ὅτι ὅλα τὰ πεπερασμένα ἐξέρχονται

ἀπὸ τὴν Θεῖαν οὐσίαν ἀναγκαίως, καὶ ὄχι κατ' ἰδέας καὶ σκοπούς. Τυχαῖα πράγματα δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ μόνον ἀναγκαῖα, συνδεδεμένα ἐλευθέρως μὲ τὸν Θεόν, ὅς τις εἶναι ἢ μόνη οὐσία ἢ ὑπὸ μῆδεμιᾶς ἄλλης περιοριζομένη· ἐλευθερία σκόπεμος δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον κατὰ φυσικὰς αἰτίας· ἢ μὲν ἄμεσος ἰδέα παρόντος τινος μερικοῦ πράγματος ὀνομάζεται πνεῦμα καὶ ψυχὴ αὐτοῦ· τὸ δὲ μερικὸν αὐτὸ πρᾶγμα, ὡς ἄμεσον ἀντικείμενον τοιαύτης ἰδέας, ὀνομάζεται σῶμα ταύτης τῆς ψυχῆς· εἰς ταύτας τὰς ἰδέας συνδέει ὁ Σπινόζας Ψυχολογίον τινὰ καὶ Ἠθικὴν, ἢ τὰ περὶ ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς καὶ δουλείας. Ἐλευθερία εἶναι ἢ τοῦ Θεοῦ γνῶσις, ἢ τις φέρει εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, ὅπου εὐρίσκεται ἢ τοῦ ἀνθρώπου μακαριότης. Ἀφ' οὗ ὁ Σπινόζας ἀφιέρωσαν ὅλην τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἡσυχον μελέτην καὶ θεωρίαν, ἀπέθανε τὸ 1677.

§. 330. Εἰς τὰς κυριωτέρας ἰδέας τούτου τοῦ συστήματος ἔφθασε γρήγορα ὁ Σπινόζας μελετῶν τοὺς Ῥαββίνους· ὁ δὲ Καρτέσιος τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὸ νὰ τὸ ἀναπτύξῃ ἐπιστημονικῶς. Διὰ τῆς ὑποθέσεως ἀρχικῶν τινῶν ἰδεῶν, οἷον οὐσίας καὶ Αἰτιολογίας, καὶ τινων ὀλίγων ἀξιωματίων, ἀνέπτυξε διὰ μαθηματικῆς μεθόδου ὅλην τὴν τῶν διανοημάτων σειράν, ἣτις εἶναι συγκεκλειμένον τι ὅλον παρεκτός ἐνός μόνου ἀνεξηγήτου μένουτος, ἢ γοῦν Πῶς ἀκολουθοῦν οἱ ἀπειροὶ τῶν πεπερασμένων τράποι ἀπὸ τὰς ἀπείρους τῆς Θεότητος ιδιότητος. Κατὰ τὴν λέξιν καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ Σπινόζα δὲν εἶναι Ἀθεϊσμός, ἀλλὰ Πουθεϊσμός (ὄχι καθ' ὕλην καθὼς ὁ τῶν Ἐλεατῶν, ἀλλὰ κατ' εἶδος) περιέχων καὶ ἀναπτύσσων τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ ὅτι περιέχει εἰς ἑαυτὸν καὶ ἀναπτύσσει ἐξ ἑαυτοῦ τὴν πρώτην οὐσίαν. Ἀλλὰ τοιαύτη ἰδέα δὲν ἀνα-

παύει τὸν Λόγον, καὶ διαμάχεται μὲ τὰ περὶ Θεοῦ ὀρθὰ φρονήματα. Ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ σύστημα τοῦ Σπινόζα εὐθὺς ἐκαταδικάσθησαν. Οἱ πολέμιοί του θέλοντες νὰ ἀφανίσωσι τὸ σύστημα του συνήργησαν τὰ δυνατὰ· καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ διδάσκαλοι ἐδείξον κατ' αὐτοῦ τὴν δικαίαν των ἀγανάκτησιν.

§. 331. Ἰωάννης Λώκκιος, γεννηθεὶς εἰς Βρυγγοτόνα τὸ 1632, ἀπηνήθη τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν εὐρῶν κάποια θέλητρα εἰς τοὺς Κλασικοὺς· ἐκ τῶν Καρτεσιακῶν συγγραμμάτων διερεθίσθη πάλιν εἰς ἀγάπην τῶν ἐπιστημῶν καὶ μάλιστα τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἰατρικῆς. Μ' ὅλου ὅτι ἀπεσκυβάλισε πολλὰς γνώμας τοῦ Καρτεσίου, ὅμως τοῦ ἤρεσκεν ἡ περὶ ἐνάργειαν καὶ εὐκρίνειαν σπουδὴ του. αἱ αἰώνια λογομαχίαι τῶν Φιλοσόφων τὸν ἐπληροφόρησαν, ὅτι γεννῶνται αὐταὶ ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν λέξεων, καὶ ὅτι δι' ἐρεῦνης τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς καὶ τῆς περιοχῆς τῶν γνώσεων δύνανται νὰ ἀρθῶσιν ἐκ μέσου διόλου· αἱ ἐρευναι αὐταὶ ἔδωκαν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ περιφημώτατόν του σύγγραμμα, τὸ ἐποίησεν εὐηρέσθησε πολὺ διὰ τὸν κόσμιον καὶ ἡσυχον συλλογισμῶν του, διὰ τὴν εὐκαταληψίαν του, διὰ τὸν καθαρὸν νοῦν καὶ τὴν εἰλικρίνειάν του· ἔδωκεν εἰς τὸ φιλοσοφεῖν νέαν φορὰν ἀντίθετον τῆς θεωρίας κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Βάκωνος πρὸς παρατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς φύσεως καὶ ἀνάλυσιν τοῦ παρατηροῦντος. Ἡ μέθοδός του ἦτο πολλὰ ἀξιότιμος· ἀλλ' εἶχε καὶ πολλὰ ἐλλείμματα· καὶ τὸ μεγαλύτερον, ὅτι ἔμεινεν εἰς τὸ ἡμισυ τῆ δρόμου, καὶ ἐπλήθυνε περισσότερον τὰς εἰς τὸ φιλοσοφεῖν δυσκολίας πὰρ ὅσον ἐπροσπάθησε εὐὰ τὰς ἐκρίζωσιν διὰ τῆς βαθείας ἐρεῦνης. Τὸ περὶ παιδῶν ἀγωγῆς σύγγραμμά του, τοῦ ἐπροξένησε μεγάλην δόξαν, τὴν ὅποιαν δὲν δύναται τις νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1704.

§. 332. Τοῦ Λωκίου τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον ἦτο ἡ τῶν γνώσεων ἔρευνα κατὰ τὴν ἀρχήν, τὸ πραγματικόν, τὰ ὄρια, καὶ τὴν χρῆσιν. Ἐπολέμησε τὴν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ὑπόθεσιν, καὶ ἀπέδειξε τὴν ἐμπειρικὴν ὅλων τῶν ἐννοιῶν ἀρχὴν διέπαγωγῆς, ἣτις δὲν ἐδύνατο νὰ εἶναι πλήρης· αἱ αἰσθήσεις καὶ ἡ ἐπισασία καὶ τὰ δύο ἐντάμα εἶναι αἱ ἀρχαὶ ὅλων τῶν ἐννοιῶν μας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν εἶναι ἀπλαῖ (αἱ τῆς σερετότητος, τόπου, ἐκτάσεως, σχήματος, κινήσεως, ἡρεμίας, νοήσεως, θελήσεως, ὑπάρξεως, χρόνου, διαρκείας, δυνάμεως, ἰδουῆς, λύπης), αἱ δὲ σύνθετοι (αἱ τῆς οὐσίας, τοῦ συμβεβηκότος, τῆς σχέσεως)· αἱ ἀπλαῖ ἐννοιαὶ εἶναι ἐκ τοῦ ἀντικειμένου πραγματικαί· ἡ ψυχὴ τὰς δέχεται ὡς ἄγραφος χάρτης, χωρὶς νὰ συνεισφέρῃ τίποτε· παρισάνουσι δὲ αἱ μὲν πρωτεύουσας, αἱ δὲ δευτερεύουσας ιδιότητας (καθὼς χρῶμα, ἦχον, ὀσμὴν). Αἱ σύνθετοι γεννῶνται ἐκ τῶν ἀπλῶν διά τινος ἐνεργείας τοῦ νοῦς (σύνθεσιν, λέγω, ὀντίθεσιν, παράθεσιν, ἀφαίρεσιν). Ὁ νοῦς εἰς τὰς συνθέσεις του ἢ μένει εἰς τὴν πείραν, ἢ ὄχι· καὶ τότε σχηματίζει ἐλευθέρους καὶ ἀρχετύπους ἰδέας, ὁποῖαι εἶναι αἱ μαθηματικαὶ καὶ ἠθικαί. Περὶ δὲ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπατῶν ἔκαμεν εὐτυχεῖς παρατηρήσεις ὁ Λώκιος· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῆς γνώσεως (ἣτις εἶναι παρατήρησις τῆς συμφωνίας ἢ διαφωνίας τῶν ἐννοιῶν κατὰ ταυτότητα ἢ ἑτερότητα, σχέσιν, συνύπαρξιν καὶ ὑπαρξιν, διέποπτείας, ἀποδείξεως, αἰσθήσεως καὶ κρίσεως· ὅθεν ἐκπηγάζουσι ὡς εἶδη ἡ ἐποπτικὴ, λογικὴ, αἰσθητικὴ καὶ πιθανὴ γνώσις) καὶ περὶ τῶν ὀρίων, χρήσεως καὶ καταχρήσεως αὐτῆς· ἀλλὰ δὲν εἰσεχώρησεν εἰς ἱκανὸν

βάθος. Περί δὲ τῶν ἀρχῶν τῆς νοήσεως καὶ γνώσεως, τὰς ὁποίας, καθὼς καὶ αὐτὴν τὴν τῆς ἀντιφάσεως, ἐξελάμβανεν ὡς παραγώγους, καμμίαν πληροφορίαν δὲν προξυνεῖ· ἢ ἀνάλυσις του ερέφεται εἰς τὴν ὕλην καὶ ὄχι εἰς τὸ εἶδος τῆς γνώσεως· εἶναι ἀτελὲς καὶ ἀνικάνος. Παράγει ὁ Λώκιος ὅλας τὰς γνώσεις ἀπὸ τὴν πείραν, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰς ερηρίξη οὔτω διὰ παντοδαπῶν ἀνικάνων ἐρεισμάτων, καὶ θέλει πρὸς τούτοις ἀποδεικτικὴν γνώσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· ἐπροσπάθησε λοιπὸν νὰ ἐποικοδομήσῃ Μεταφυσικὴν ἐπὶ τῶν ἀδεδαίων πειραματικῶν γνώσεων.

§. 333. Ὁ Λώκιος ἐπροσπάθησε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Φιλοσοφίαν ἀπὸ ματαιίας λογομαχίας καὶ λεπτολογίας· ἀλλ' ἐξηθένησε τὴν βόσιμον ἔρευναν διὰ τῆς εὐκόλου μεθόδου, συνήργησε τοὺς δημῶδεις συλλογισμοὺς, καὶ τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς μεταφυσικὰς ἐρεῦνας· εἰς τὴν ἠθικὴν ἀπέδειχεν τὴν εὐδαιμονίαν ἐξ ἐμπειρικῶν ἀρχῶν. Ταύτας καὶ ἄλλας ἐλλείψεις ὠνεπλήρωσε διὰ τῆς συνεργείας τῆς ψυχολογικῆς μελέτης, διὰ πολλῶν ἀξιολόγων κανόνων περὶ Μεθόδου, καὶ διὰ εὐτυχῶν ἐρευνῶν εἰς πολλὰ μέχρι τοῦδε παρημελημένα ἀντικείμενα. Ἡ φιλοσοφία του ἔλαβεν εἰσοδὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, κατ' ὀλίγον δὲ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Πολλοὶ ἔξοχοι ἄνδρες ἐπεριπάτησαν τὴν ὑπὸ Λωκκίου δειχθεῖσαν ὁδὸν, καὶ ἀνέπτυξαν περαιτέρω τὴν ἐμπειρίαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ συνεπείας ἐκεῖνου. Ἐδῶ ὀνήκουσιν ἡ ὑπόθεσις ἰδιαιτέρας τινος αἰσθήσεως τῆς ἀληθείας διὰ τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν γνώσιν (Ρεάδος, Βεατρίας, Ρυδὶγηρος)· δοκίμιον ἐμπεδοσεως τοῦ ἐκ τῶν ἀντικειμένου πραγματικοῦ τῆς γνώσεως, καὶ μάλιστα τοῦ αἰ-

τιολογικοῦ νόμου (Κουδιλλάκιος, Βουέτος, Δαλεμβέρτος).
 Ἀνυλσεις τῶν ψυχικῶν δυνάμεων (Κουδιλλάκιος, Βουέτος).
 ἀπόκτησις πολλῶν εὐτυχῶν κανόνων εἰς βασανισμόν τῆς ἀ-
 ληθείας (Γραβεσάνδιος, Τεσχιρνεχάος) · ἡ ψευδὴς θεωρία
 τῆς Μεταφυσικῆς, ὅτι τάχα κεῖται εἰς τὴν μετ' ἐπιστάσεως
 ἐξέτασιν πραγμάτων (Κουδιλλάκιος). ἐξάπλωσις τοῦ ὕλο-
 φρονητικοῦ συστήματος (Λαμετρίας, σύστημα περὶ τῆς φύ-
 σεως, Πρισλέυος) · μεταμόρφωσις τῆς ἠθικῆς εἰς τὴν ἰδιω-
 φελῆ φρόνησιν · (Ροχσφωκώλτος, Ἐλβέτιος).

§. 334. Στέφανος Βουέτος Κουδιλλά-
 κιος, (γενν. 1715. εἰς Γρατιανούπολιν, ἀπ. 1780.) διὰ τὴν
 τελειοποίησιν τὴν ἐμπειρίαν τοῦ Λωκκίου, ἐπροσπόθησε νὰ
 φέρῃ τὴν παντοδαπότητα εἰς ἐνότητα, καὶ νὰ ἀνάξῃ οὐκ
 τῆς ψυχῆς τὰς ἐνεργείας εἰς τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν διὰ
 τῆς ἀρχῆς τῆς μεταμορφώσεως. Ὁ καθαρισμὸς τῆς γλώσ-
 σης εἶναι τὸ μέσον τῆς ἐπιστήμης · ὀνάγει πᾶσαν ἐπιστήμην
 εἰς τὴν ἀπλουστάτην ἔκφρασιν, καὶ πιστεύει ὅτι τότε δύναται
 νὰ διδαχθῇ ὡς ἡ Μαθηματικὴ. Ἀνέμιξε τὰς ἀρχὰς τῆς ἐμ-
 πειρίας καὶ τῆς θεωρίας νομίσας τὴν πάσης γνώσεως ἀπὸ
 τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος παραγωγὴν τὸ ἔξοχον τῆς ἐπι-
 στήμης, καὶ ἀπαριθμήσας τῶν σωμάτων τὴν ὑπαρξιν εἰς τὰ
 ἀρχικὰ ἔργα μας. Ἐπῆρξεν οὗτος τὸ παράδειγμα τῆς Γαλ-
 λικῆς φιλοσοφίας ἕως τῶν νεωτάτων χρόνων. Κόρολος
 Βουέτος (γενν. εἰς Γενεύον 1720, ἀπ. 1793.) εὐτυχῆς
 τῆς φύσεως παρατηρητῆς, μὲ εὐγενῆ θρησκευτικὰ φρονή-
 ματα, παρήγαγε καὶ αὐτὸς ὅλας τὰς ἐννοίας ἀπὸ τὴν ἐμ-
 πειρίαν διὰ νευρικῶν τινῶν ἰνῶν, καὶ τῆς τούτων κινήσεως,
 καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὴν ψυχὴν ἀρχικῶς διπλὴν αἰσθητικὴν δύ-
 ναμιν, καὶ μίαν κινήτικην · οὗτος μετὰ τοῦ Κουδιλλακίου

ἐχορήγησαν πολλά εἰς τὴν Ψυχολογίαν ὑπέθεσε συγγένειόν τινα μεταξύ τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν. Μὲ τὸν Βουέτου ἔχει μεγίστην ἑμοιότητα καὶ κατὰ τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα Δαυτὸς Ἀρτλέυος (ἀποθ. εἰς Βάθ. τὸ 1757). Παρήγαγεν αὐτός τὰ πάντα ἀπὸ τὴν συγκύρῃσιν τῶν ἰδεῶν, καὶ ταύτας ἀπὸ τοὺς παλμούς τῶν μυελῶν καὶ τοῦ Αἵθερος ἤθελε δὲ καὶ τὸν προορισμὸν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν. Μὲ πολλὴν αὐθαδείαν προήγαγεν τὰ προρίσματα τῆς ἐμπειρίας εἰς τὴν ἠθικὴν, καὶ ὑλικότητα καὶ στυγρότητα τῆς ψυχῆς Ἰούλιος Ὀφράυος Δελαμετερίας (γεν. 1714, ἀπ. 1757.), Κλαύδιος Ἀδριανὸς Ἐλθέτιος (γεν. 1715, ἀπ. 1771.) Ἰωσήφ Πριςλέυος (γεν. 1733, ἀπ. 1804.), καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ τῆς φύσεως συστήματος (Λαγρόγγιος, ἢ Ὀλθάλος). Οὗτος τοῦ φιλοσοφεῖν ὁ τρόπος, ὅς τις ἔδωκε νόμον νὰ ἐξηγῇ πᾶν ἀκατάληπτον μὲ ὑποθέσεις, αἷτινες δὲν ἐξήγουν τίποτε, καὶ νὰ συλλογίζεται ἐξ ἀναλογιῶν κατὰ τὸ δοκοῦν λαμβανομένων, καὶ ὅς τις κατεπραῦνθη καὶ ἰλαρύνθη ὅπως οὖν ὑπὸ Πριςλεῦου διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ του συστήματος, εὐηρέσθησε μόνου εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ μάλα δια συνεργείας τῶν συγγραφέων τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ἠφάνισεν ὁμως ἐκεῖ καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν μετὰ λόγου πείσιν εἰς τὰ θεία.

§. 335. Ἀφ' οὗ Νίκολος καὶ Βοσσουέτιος μετὰ πολλῶν ἄλλων εἶχαν μεταχειρισθῆν τὸν Πυρρῶνισμόν διὰ νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς προτεσάντας εἰς τὸ κόλπον τῆς Παπικῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ ὑψώσωσι τὴν υπόληψιν τῆς αὐθεντίας παριστάνοντες τὴν ἀδυσβαιότητα τοῦ Λόγου· ἀνεφάνησαν ὑπερασπασαὶ τοῦ Πυρρῶνισμοῦ τρεῖς ἄνδρες ἐλεύθεροι καὶ ἀ-

πρόληπτοι. Πέτρος Δανιήλ Ουέτιος (γενν. 1650. εις Κάδομον), εἰς ἀπὸ τοὺς μεγίστους γραμματισμένους τοῦ καιροῦ του, περιέλαβεν εἰς ἑαυτὸν ὅλας τὰς ἐπισήμας· ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς τῆς πληροφορίας λόγους ἐζήτηει εἰς ἄλλους καὶ ὄχι εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ μετέβη ἀπὸ τὴν Καρτεσιακὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Ἀριστοτελικὴν, καὶ ἀπὸ ταύτην εἰς τὴν Πλατωνικὴν, τὴν δὲ τοῦ Γασσένδου εὗρηκεν ἀσύμφωνον εἰς τὰ χριστιανικά του φρονήματα, ἔπειτα τελευταίου κατακέφαλα εἰς τὸν Πυρρῶνισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰ ἀντικείμενα ὑπάρχει μὲν ἀλήθεια, μόνον δὲ ὁ Θεὸς τὴν ἐξεύρει· ὁ δὲ ἀνθρώπινος νοῦς ἔχει νὰ ὑπερικήσῃ πολλὰ ἐμπόδια τῆς ἀληθείας, καὶ πάλιν νὰ μὴ εἶναι βεβαίως, ἂν ἡ γνῶσις του συμφωνῇ μὲ τὰ ἀντικείμενα· μόνη ἡ πίσις χορηγεῖ βεβαιότητα, ἀμφισβολίας οἷσα ἀνεπίδεικτες, ὡς γεννωμένη ὄχι ἀπὸ τὸν Λόγον, ἀλλ' ἀπὸ ὑπερφυσικῆν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, καὶ σκηρριζομένη εἰς πρώτην τινα ἀποκαλυφθεῖσαν ἀλήθειαν δι' ἑαυτῆς βεβαίαν. Ἐὰν ὁ Ουέτιος (ἀπ. 1721.) διὰ τοῦ Πυρρῶνισμοῦ ἀνέτρεχεν εἰς τὴν πίσιν· ἀλλ' Ἰωσήφ Γραμβίλλιος, Ἀγγλικὸς Ἱεροκήρυξ (ἀπ. 1680.), ἠθέλησε μόνον τὸν ἀνυπόστολον Δογματισμὸν Ἀριστοτέλους καὶ Καρτεσίου νὰ κτυπήσῃ διὰ νὰ δώσῃ εἴσοδον εἰς τὴν ἀληθινὴν Φιλοσοφίαν. Μὲ ὀξύνοϊαν μεγάλην ἀναπτύσσει τοὺς λόγους του εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἀντικείμενα καὶ εἰς τὰς τότε φυσικὰς ἀνεκαλύψεις, αἵτινες ἐβεβαίουναν ἰσχυρώτερα τὴν ἀγνοίαν μας, καὶ μόλις σα εἶναι ἐπίσημον ὅ,τι λέγει περὶ τῆς αἰτιολογίας συμφωνοῦν μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀλγαζέλου καὶ Ουμου.

Πέτρος Βάυλος ἐρρίζωσεν ὅπως οὖν τὴν πληροφορίαν τοῦ δυνατοῦ τῆς Φιλοσοφίας.

Ὁ Κλαυδίου ὅμως πολεμῶν μετ' ὀξύνουσαν τὴν Δογματικὴν Φιλοσοφίαν, καὶ βλέπων ἐνταυτῷ ὅτι ὁ Πυρρῶνισμὸς δὲν εἶναι σκοπὸς τοῦ Λόγου, συνεισέφερε πολὺ εἰς ἔρευναν τοῦ δρόμου τῆς ἀληθινῆς ἐπιστήμης. Ὁ μέγας οὗτος γραμματισμένος καὶ εὐγενὴς τὸν χαρακτηῖρα, ὄχι μόνον εἶχε βαθύ φιλοσοφικῶς ἐξετάζον πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὀξέως διαπεραστικὸν νοῦν, καὶ εὐτυχῆ κριτικὴν δύναμιν. Μετὰ ταῦτα τὰ πρῶτα διὰ τῶν ἐκτεταμένων του ἀναγνώσεων, καὶ μάλιστα τοῦ Πλουτάρχου καὶ Μονταίνου, διὰ τῆς μελέτης τῶν παντοδαπῶν φιλοσοφικῶν συζημάτων, συνέστησεν εἰς τὸν ἑαυτόν του σκεπτικὰ φρονήματα καὶ ἰσορρικὴν κρίσιν, ὅποια δὲν εἶχαν φανῆν ἕως τότε. Ἐγεννήθη οὗτος τὸ 1647 εἰς Καρολούπολιν τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας· μετὰ τινὰς περιβάσεις του ἔγενε διδάσκαλος εἰς Σέδανον καὶ Ῥοττερδάμον· περιπλέχθη εἰς πολλὰς ἔριδας, καὶ ἀπέθανε μετ' εὐτυχῆ ἐλευθερίαν τὸ 1706. Ἦτο ἔντιμος φίλος τῆς ἀληθείας, καὶ ἐχθρὸς πάσης προλήψεως, ἀπάτης, ἀφροσύνης, καὶ μάλιστα τῆς δεισιδαιμονίας. Κατ' ἀρχὰς ἐνηγκαλίσθη τὴν Καρτεσιανὴν φιλοσοφίαν· συγκρίνων δὲ αὐτὴν μετ' ἄλλα συστήματα, καὶ μετὰ τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ Πυρρῶνισμοῦ, συνέλαβε δυσπιστίαν εἰς τὸ δυνατόν τῶν γνώσεων. Εἶχε πληροφορηθῆν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι μὲν ἰσχυρὸς νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς ἀτάκτας, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν ἀσθενὴς νὰ εὑρῇ τὴν ἀλήθειαν χωρὶς ξένην βοήθειαν, καὶ ἀποπλανᾶται χωρὶς τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν. Διὰ τοῦτο ἀνέχυσεν εἰς ὅλα τὰ συστήματα τὰ ἀσθενῆ μέρη καὶ τὰς ἀντιφάσεις, καὶ τὰς ἀλογίας, ὅσαι ἰσως ἐξελήφθησαν ἀληθεῖαι ἀπὸ κἀμμίαν φατρίαν· ἀνεκάλυψε μάλιστα τὰς δυσχερείας εἰς τὴν διδασκαλίαν Περὶ Θεοῦ, Δημιουργίας, Προουσίας, κατ'

κῶ, αὐλίας, ἐλευθερίας, καὶ τῆς πραγματικῆς γνώσεως τοῦ αἰσθητοῦ τούτου κόσμου. Ἐὰν καὶ ἀντέθετεν εἰς τὸν Λόγον τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ ταύτην ἤθελεν ὁδηγὸν ἐκείνου, ἀλλ' ἔδειξεν εἰς τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως Θρησκείαν καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Ἠθικὴν θέσεις, αἵτινες εἶναι ἀτοποι, καὶ ἠνάγκαζεν τὸν φιλαλήθη εἰς βαθυτέραν ἐξέτασιν. Εἰς τὰς μετὰ Λεκκέρκου, Ιακελάτου, Λεϊβνιτίου καὶ ἄλλων λογομαχίας του ἔδειξε φιλοσοφικὴν ἰσυχίαν καὶ ἀξίαν, καὶ εἰργάζετο διὰ τῶν συγγραμμάτων του εἰς μεγαλητέραν τοῦ φωτισμοῦ ἐξάπλωσιν. Ἐπολεμήθη δὲ ὁ Πυρρῶνισμὸς ὑπὸ Μερσένου (ἀπ. 1648.), Μαρτίνου Σχώκου (ἀπ. 1665.), Ἰωάννου Σίλωνος (ἀπ. 1666.), Βιλλεμάνδου, καὶ Ἰωάννου Πέτρου Κρυσάζου (ἀπ. 1748.), Φορμέου (ἀπ. 1770.), ἄλλα δὲ ἀνηρέθη.

§. 336. Εἰς ἀπὸ τοὺς μεγίστους γραμματισμένους καὶ φιλοσόφους ὑπῆρξε Γοτφρείδος Βιλέλμος Λεϊβνίτιος· ὁ μέγας του νοῦς ἐνηγκαλίσθη πᾶν ἀξιόμαθον, μάστιγα δὲ Μαθηματικὴν καὶ Φιλοσοφίαν· καὶ οὐκ ὀλίγοι σκοπὸς τῶν ἐπιστημῶν δὲν τοῦ ἦτο ξένος· εἰς πόσαν μίαν ἔκαμεν ὁ φιλοσοφικὸς νοῦς του προβλήματα καὶ εὐρήματα εἰς διόρθωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς μαθήσεως. Ἐπίστησε σχολὴν, ἣτις ἔλαμψε διὰ τῆς βασιμότητος καὶ τοῦ συστηματικοῦ πνεύματος, ἐκρήμνισεν ἐντελῶς τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἐξήπλωσεν εὐεργετικὴν ἐνέργειαν εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας. Εἰς ὅλα ταῦτα ὑπέσρωσε τὴν βᾶσιν ὁ Λεϊβνίτιος διὰ τῆς παραθέσεως τῶν μέχρι τοῦδε φιλοσοφικῶν συστημάτων, διὰ πνεύματος γυμνασμένου, καὶ ἀρχετύπως πεπαδευμένου, διὰ τῆς ἐκ-